

# A SZEGEDI KÖZMŰVELŐDÉSI NYÁRI EGYETEM TÍZ ÉVE\*

(Közművelődési Nyári Egyetem 1999–2008. Válogatás a 10 év előadásából. Szerkesztette: Török József. Csongrád Megyei Népművelők Egyesülete, Szeged, 2010)

„Ezt a riportot nem lehet megírni!” – hangzik el Sánta Ferenc *Húsz óra* című regényében a főszereplő újságíró szájából a visszatérő mondat. Ez jutott eszembe, amikor kézbe vettem a Török József által szerkesztett *Közművelődési Nyári Egyetem 1999–2008* című vaskos, közel hatszáz oldalas kötetet. A tíz év előadásából válogatott mű tartalmi ismertetése szétfeszítené e recenzió kereteit, ezért más szempontokat választottam: a tematikát, a fejezetek szerkesztési elvét és a kötetben szereplő előadók névsorát áttekintve összefüggéseket és tanulságokat kerestem.

E tíz év *változó tematikáját* számba véve elmondható: a szegedi Közművelődési Nyári Egyetem szisztematikusan építkezett. Az első két kurzus az „útkeresés” időszakának tekinthető. Jellemző, hogy a programot 1999-ben még cím nélkül hirdették meg. A témák között elsősorban aktualitások szerepeltek, így például a két évvel korábban hatályba lépett kulturális törvény (1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről), a közművelődési szféra önvédelmi (szakszervezeti) törekvései, a Magyar Művelődési Intézet helye és szerepe, a nonprofit működés kezdetei. Jellemző ugyanakkor, hogy e kurzus előadásából egyetlen egy sem került bele a kötetbe.

A 2000. évi második kurzus már címet kapott: *Vidékfejlesztés – regionalitás – közművelődés*. A politikai áthallások jól nyomon követhetők: a 'vidékfejlesztés' fogalma az évezred végén került be a közbeszédbe, elsősorban az Orbán-kormány idején (1998–2000) létrehozott Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium nevéből. Az e címen folyósított európai uniós források hozzáférést megkönnyítendő e kategóriát a gazdaság, a tudó-

mány és a kultúra gyorsan átvette és alkalmazta, s nyilván erre reagált a szegedi nyári egyetem is. A 2000-es előadások közül kettő kapott helyet a válogatásban.

A 2001–2003 közötti évek egyfajta „szakmai leltárként” jellemezhetők. A szervezők – láthatóan tudatosan – sorra vették a szakma áttekintéséhez szükséges körülményeket. 2001-ben *Funkciók és szerepek* címmel lényegében közművelődési fogalomtárat tettek közzé, benne a népművelő, a közösségfejlesztő, a kulturális menedzser, a szociokulturális animátor, a művelődésszervező, a szociális munka, az andragógus fogalmi meghatározásával, nem feledkezve meg az ezekhez a funkciókhoz rendelt minőségbiztosítási törekvésekről sem.

2002-ben *A szükséges tudás* témája volt napirenden, két megközelítésben. Egyrészt a közművelődési szakemberképző felsőoktatási műhelyek mutatkoztak be, másrészt általános tudáselméleti kérdéseket vitattak meg. A 2003-as program *A szükséges pénz* címet kapta, benne a kultúrafinanszírozás, a piacgazdaság, a nonprofit szektor, az uniós források, a Nemzeti Kulturális Alap (amely éppen ebben az évben tekintett vissza fennállásának tíz évére) feladatai, lehetőségei. Az „áru-e a kultúra?” kérdés akkorra már egyértelműen eldőlt, a szervezők tehát helyesen jártak el, amikor a szakmai leltár napirendjére utolsóként e problémakört tűzték. Az elhangzottak fontosságát és időtállóságát jól mutatja, hogy a kötetben közölt 45 előadás egyharmada a 2001–2003. évi programokon hangzott el.

A nyári egyetem utolsó, 2004–2008 közötti szakasza a kulturális jelenségek számbavételének tekinthető. A kurzusok a következőképpen alakultak (zárójelben a kötetbe beválogatott előadások száma): *Az érték* (4); *Tér – társadalom – kultúra* (5); *Művelődés – műveltség* (10); *Hagyomány és modernitás* (7); *Kultúrák között* (2). A címek önmagukért beszélnek. Látható, hogy az építkezés a szűkebb fogalmi meghatározástól haladt a közművelődés alkotóelemei, illetve határterületei felé; míg végül az utolsó évben olyan szociológiai kérdések is napirendre

\* Elhangzott a kötet szakmai és sajtóbemutatóján, 2010. március 18-án, Budapesten, a Magyar Kultúra Alapítvány színházában.

kerültek, mint a multikulturalizmus, az előítéletek, a nemzetiségek vagy a cigánykérdés.

A kötet *fejezetekre osztásakor* a szerkesztő – nagyon helyesen – nem a tematikák mechanikus leképezésére törekedett. Sokkal inkább a monografikus jellegét kívánta erősíteni, amikor enciklopédikus igénytel csoportosította a beválogatott szövegeket, és ennek megfelelően tagolta fejezetekre a kötetet. Ezáltal a könyv szerkezetileg az elméleti alapvetéstől a társadalmi és környezeti körülmények és feltételek bemutatása felé halad, majd a megvalósuló közművelődési gyakorlatot térképezi föl. Az első fejezet a *Kultúra – érték – hagyomány*, a második a *Művelődés – műveltség* címet kapta. A következő blokkokat a harmadik (*Kultúra – társadalom*) és negyedik (*Kultúra – gazdaság*) fejezet alkotja. Végül a *Közművelődés* című ötödik fejezet zárja a sort.

Az előadók személyéről nyugodt szívvel állíthatjuk: a Közművelődési Nyári Egyetemen az eltelt tíz év során mindenki megfordult, aki a közművelődésben, illetve annak határterületein mértékadó elméleti vagy gyakorlati szakember. Ahogyan – vállalva a szubjektív kockázatát – én látom: öt előadói kört különböztethet meg. Az elsőbe az „alapítók”, a szakma és a hazai művelődéstudomány megalapozói tartoznak: Maróti Andor, Vitányi Iván, Bánlaky Pál. „Új klasszikusok”-ként jelölöm azokat a kutatókat, akiknek munkái már 15–20 évvel ezelőtt is egyetemi tananyagnak számítottak, mint pl. Bujdosó Dezső, T. Kiss Tamás, Földiák András, Koncz Gábor, Hidy Péter. A „társutasok” a saját tudományágukban maradandó eredményeket létrehozó kutatók, akik a tematika kedvéért mintegy „kirándultak” a közművelődés területére, de szegedi előadásaikkal nem váltak közművelődési szakemberekké. Ilyenek például az oktatáskutató Polónyi István, a geográfus Csatári Bálint, a néprajzos Voigt Vilmos, a történész Gyáni Gábor. „Határátlépőknek” tekintem az eredetileg más tudományágban mozgó, alkotó tudósokat, akik eredeti kutatási területükről jelentősen eltérő irányban elmozdulva alakítottak ki új imázst, mint például a régi magyar irodalom művelőjéből művelődéspolitikai-történelem és művelődésselméleti kutatóvá lett Agár-

di Péter, a szociálpszichológusból az információs társadalom és az internetkultúra szakértőjévé vált Csepeli György, vagy a népi szociográfia világából a tudáselmélet vizsgálatára áttért s ott új dimenziókat feltáró Varga Csaba. És végül a „hiányzókról” is szót kell ejtenem. Bár Török József szerkesztői előszavában jelzi, hogy terjedelmi okokból értékes írások maradtak ki, mégis hiányolom mások mellett Beke Pált, Harsányi Lászlót, Héra Évát, Hoppál Mihályt, Péterfi Ferencet, Pordány Saroltát, Szabó Irmát. De nem lehetünk telhetetlenek, hiszen másutt ezek a teljesítmények is hozzáférhetőek: valamennyi előadás olvasható az immár archívumként szolgáló [www.knye.hu](http://www.knye.hu) honlapon.

A kötet szerkesztésével kapcsolatban mindössze két észrevételt tennék. Hasznos lett volna közölni az előadók névsorát, foglalkozással, munkahellyel, megkönnyítve a szakmán kívüli olvasók tájékozódását. S célszerű lett volna egységesíteni a tanulmányok hivatkozásait, jegyzetapparátusát, ezzel is erősítve a kötet tartalmilag felismerhető monografikus jellegét.

Mi szűrhető le *tanulásként* a kötet tartalmát és szerkezetét elemezve? Két szemszögből közelítenék a kérdéshez. Egyfelől bámulatos, hogy milyen sokan vagyunk! Hiszen e tíz év alatt 89 előadó 122 referátuma hangzott el, amelyekből közel félszáz most egybekötve olvasható. Másfelől viszont rémes, hogy milyen kevesen vagyunk. Mert ha 15–20 évvel ezelőtt jön létre ez a nyári egyetem, alighanem ugyanezen szakemberek adtak volna elő. Egyfelől bámulatos, hogy kulturális viszonyaink megközelítése mennyire sokoldalú! Hiszen a tematikák lefedték a kulturális szféra majd’ minden szegmensét. Másfelől viszont rémes, hogy milyen behatároltak a megközelítések, hiszen a kapcsolódó területek kiválóságai csupán kitekintettek a közművelődésre.

Mégis, mindezek ellenére szögezzük le: a kötet bizonyítja, hogy Magyarországon van művelődéstudomány, létezik a gyakorlattal összefüggő, releváns elméleti megközelítés, és van szakmai értékek mentén felsorakozó értelmiség, amely kormányoktól függetlenül teszi a dolgát.